

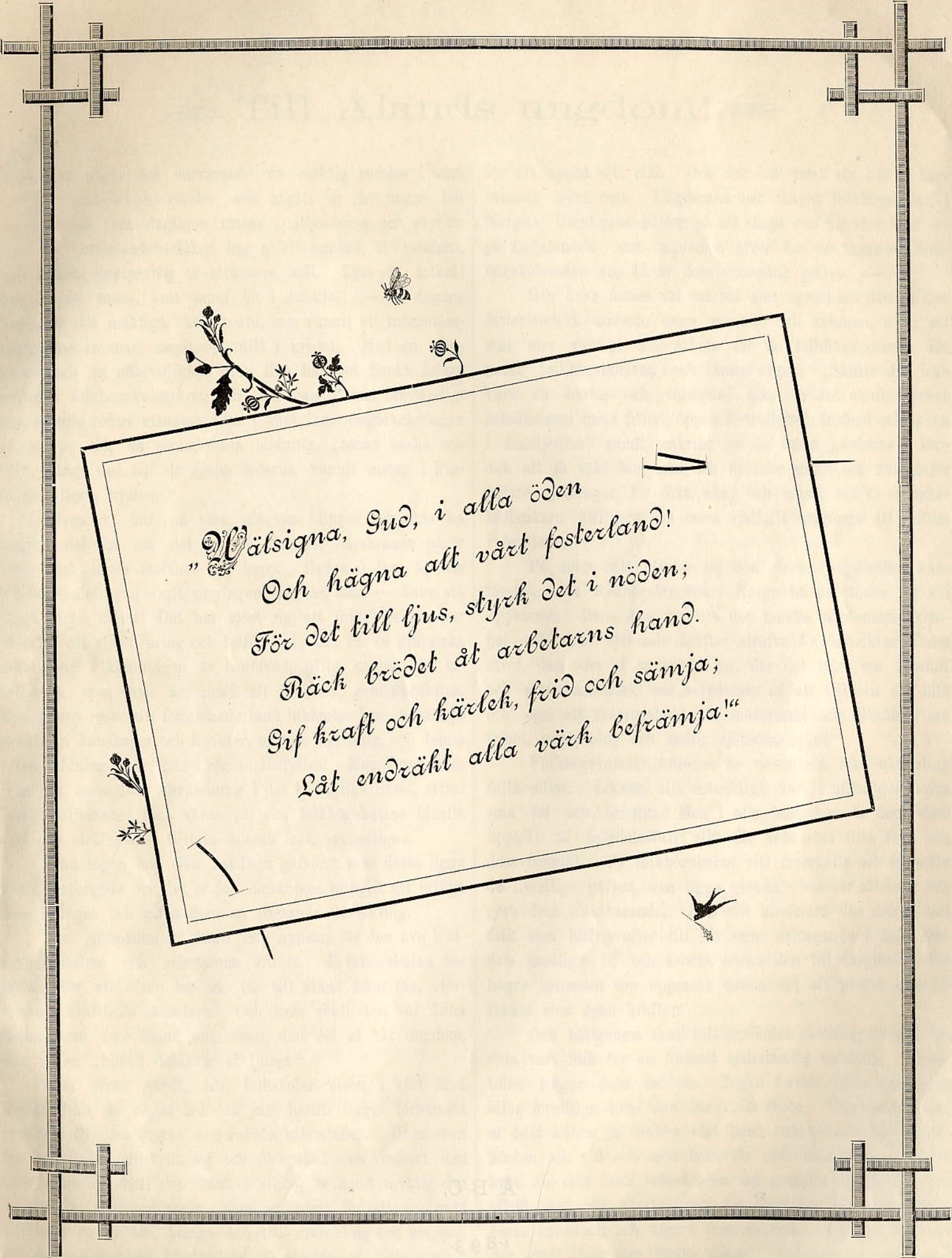

Strån.

UPPSÄTTER,
samlade och utgifna till förmån för
folkhögskolan på Åland,
af några dess vänner.

Pris: 1 Mark.

*W*älsigna, Gud, i alla öden
Och hägna allt vårt fosterland!
För det till ljus, styrk det i nöden;
Räck brödet åt arbetarns hand.
Gif kraft och kärlek, frid och sänja;
Låt endräkt alla värk besänja!"

Å B O,

ÅBO BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG,

1893.

— Till Ålands ungdom! —

Det pågår för närvarande en mäktig rörelse i vårt land — en rörelse, som utgått ur de ungas led och som dagligen vinner i utbredning och styrka.

Fosterlandskärleken har gifvit upphof åt rörelsen, och folkets upplysning är rörelsens mål. Ljus åt folket! Ljus åt de tusen, som ännu bo i dunklet! — är dagens lösen, är det mäktiga väckelseord, som vunnit ett tusenstämmigt gensvar snart sagdt öfverallt i landet. Med en entusiasm och en offervillighet utan like har det finska folket omfattat folkhögskolesaken, och tack vare denna omständighet, skönjes redan mångenstädes i vårt land dagbräckningen af en ny tid, då vetande och bildning, „renad tanke och tro“ trängt ned till de djupa lederna, vunnit insteg i Finlands „tusen byahem.“

Äfven vi här på våra aflägsna klippor och skär ha begynt deltaga uti det arbete, som för närvarande utgör hela vårt lands stolthet och hopp. Redan i fyra år har folkhögskolefrågan varit upptagen hos oss, men — ännu stå långt ifrån målet! Det har visat sig att folkskoleidén har vi svårt att vinna insteg och rotfästa sig hos vår ös praktiska befolkning. Älänningen är begåfvad, liflig, snabbtänkt, intelligent, men han är framförallt praktisk, genompraktisk. Under sina resor till främmande land inhämtar han en mängd praktiska kunskaper och insikter, en viss hyfsning, och denna yttre bildning anser han i regeln tillfylles. Kunskaper, som icke ega omedelbar användning i det alldagliga lifvet, sätter han i allmänhet föga värde på, och folkhögskolans ideella mål och sträfvanden tilltala honom icke synnerligen.

Älänningen har rika „andliga gåfvor,“ men dessa ligga ännu förborgade och det är folkhögskolans uppgift att bringa dem i dagen och gifva dem en passande utveckling.

Men jordmänen är ännu icke gynsam för den nya bildningsanstalten och arbetarena äro få. Folkhögskolan behöfver för att äfven hos oss fås till stånd hängifna, oförtrutna, kraftfulla arbetare. Och hvar skall den väl finna sådana, om icke bland ungdomen, den del af vår ungdom, som redan „blifvit delaktig af ljuset.“

Som ofvan sagdt, har folkskolerörelsen i vårt land utgått från de ungas led och just häruti ligger förnämsta orsaken till dess styrka och snabba utbredning. Ungdomen har ännu icke slitit ut sig och förbrukat sina krafter; den eger ännu i behåll den kraft i viljan, är ännu mäktig den hänförelse och entusiasm, som erfordras för att segerrikt befrämja en ny idé, bringa den till utveckling och mognad. På den ungdomliga hänförelsen, på ungdomens „ideala syn,“ hafva derfor folkhögskolans vänner framförallt velat taga fasta

för att uppnå sitt mål. Och det har visat sig, att de härutinnan gjort rätt. Ungdomen har skapat folkhögskolan i Norge. Ungdomen håller på att skapa den uti vårt land — på fastlandet. Om ungdomen äfven hos oss tager sig folkhögskolesaken an, då är dess framgång gifven. —

Och hvar finnes väl en idé mer egnad att tilltala den fosterländskt sinnade unga mannen och kvinnan, eller ett mål mer värdigt att arbeta för än folkhögskolans. En norsk folkhögskolevän och lärare säger: „Skulle det icke vara en härlig och välsignad sak, om det skulle lyckas åstadkomma mera frihet, öppen förtrolighet, trefnad och lycka i familjelifvet rundt omkring på de tusen gårdarne i landet, att få väkt hos män och kvinnor sinne och känsla för ädlare njutningar, för dikt, sång och musik och få ett innehållsrikare, lifligare och mera själfullt umgänge att trifvas i bygderna.“

På detta sätt uttalar sig den starka, ungdomliga hänförelse, som folkhögskolorna i Norge ha att tacka för sin uppkomst. Böra icke vi följa den norska ungdomens exempel och med förenade krafter sträfva för åstadkommandet äfven hos oss af en inrättning, där det talas om „hemlif och människokärlek, om betydelsen af att tillhöra ett folk och ega ett fädernesland, om modersmål och diktning, om frihet, upplysning och andlig själfständighet.“

Folkhögskoleinstitutionen är visserligen icke någonting fullkomligt. Liksom allt mänskligt, kan ju äfven den hafva sina fel och brister. Men i alla händelser är dock dess uppgift af betydelsefull vikt för hela vårt lilla folk och dess framtid. Ty folkhögskolan vill framkalla och utveckla de „andliga gåfvor, som ligga gömda“ hos vår allmoges och göra dem fruktbarande. Den vill uppfostra den del af vårt folk som blifvit efter till verksamt deltagande i hela landets andliga lif och arbete, väcka den till inspiration för högre intressen och uppmana denna del att pröfva och utveckla sina egna krafter.

Och härigenom skall folkhögskolan skickliggöra och bereda vårt folk för en fortsatt själfständig existens. Framtiden ligger dold för oss. Ingen förmår lyfta dess slöja eller förutsäga hvad den bär i sitt sköte. Oförutsedda slag af ödet kunna ju drabba vårt land, rubba bestående förhållanden och till och med hota vår nationella tillvara. Men huru än vårt folks lefnadsöden må gestalta sig, skola dock alltid de inre skatter som det förvärfvat sig, blifva dess bästa egendom, och utgöra dess säkraste värn och stöd under såväl ljusa som mulna dagar. Kunskap är makt, mer än makt.

J. T.

Ett blad ur Kastelholms slotts historia.

Det var året 1599. Striden mellan konung Sigismund och hertig Karl af Södermanland brann med full låga. Arvid Stålarms, som efter den kraftfulle Klas Flemings på våren 1597 plötsligt inträffade död af Sigismund blifvit betrodde med högsta ledningen af konungens angelägenheter i Finland, sökte, trots sin herres oförsvarliga underlåtenhet att lemna honom någon som helst materiel hjälp, med orubblig trohet och ädel uppoffring uppehålla dennes vacklande välde i nämnda land.

Kastelholms slott innehades sedan närmare tvänne år tillbaka af hertigens parti. Mot detta fäste beslöt Stålarms att i början af året rikta ett anfall. Helt oförmodadt infann han sig där i slutet af januari, medförande ej mera manskap än som kunde framskaffas med 18 hästar och slädor. Lyckan gynnade honom så till vida att hertigens ståthållare på slottet, Hans Klasson Bjelkenstjärna, för tillfället råkade vara öfverrest till Sverige. Vid underrättelsen om det oväntade angreppet sökte denne förgäfvos att från Väddö i Roslagen med några kanoner komma de belägrade till hjälp. Utan svärds slag föll slottet den 21 januari i händerna på Stålarms, som nu där insatte Salomon Ille till höfvidsman. Själaf begaf han sig kort derpå tillbaka till Åbo.

Med hvilka känslor underrättelsen om Kastelholms öfvergång mottogs af den bistre hertigen kan man lätt tänka sig. Han var dock icke den man som lät sig nedslås af motgången. Utan dröjsmål utfärdade han befallning om byggande af lodjor i Stockholms skärgård, hvilka borde vara klara att användas vid första öppet vatten, och sin befallningsman i Österbotten, Augustinus Larsson, förständigade han att oförtöfvadt utrusta de fartyg denne hade i sin hand, samt, såsnart sjön blefve klar, med desamma afsegla till Åland.

Våren kom, och redan i april uppenbarade sig en styrka af 400 man anförde af förenämde Hans Klasson och hertigens under-amiral Peder Stolpe utanför Kastelholms murar. Trots den ringa besättning, blott 100 man, Ille hade till sitt förfogande, afvisade Ille, förlitande på den snara hjälpsändning hvarom han medels ilbud till Stålarms samtidigt anhöll, svenskarnes uppfordringar om slottets dagtingan. Hertigens folk lopp då till storms öfver bron och lyckades till och med intaga träförskansningarne framför porten, men blef det oakadt tillbaka slaget med en förlust af 12 döda och 2 fångna. Af slottets besättning däremot blef blott en knekt dödad hvarjämte två sårades. De belägrande uppgäfvo nu företaget och drogo sig landvägen öfver Åland tillbaka till Sverige, och Kastelholm var för denna gång räddadt.

Andrummet blef dock icke långt. Endast tvänne månader derefter kom hertigens öfver-amiral Joakim Scheel

och landsatte en truppstyrka, med hvilken han natten mot den 13 juli inneslöt slottet fullständigt. Sedan han åt en vid namn Bengt Larsson uppdragit belägringens utförande, gick han själf med flottan att förhindra möjliga hjälpsändningar från Finland att komma de belägrade till undsättning.

Emellertid utbröt inom kort af en eller annan orsak ombord på flottan ett oväntadt myteri, som tvang amiralen att genast återvända till Sverige. Då det tillika med säkerhet förspordes att Stålarms jämte Axel Kurek, den konungen förordnat Stålarms till biträde i de militäriska värfven, voro med trupper i skyndsamt antåg, nödgades Bengt Larsson, synnerligast som han icke hade någon framgång i sitt förhållande, efter några dygn hufvudstupa draga sig tillbaka.

Men ännu samma dag fick slottets besättning till sin öfverraskning skåda huru det ena stora seglet efter det andra lopp in i det långa och smala slottssundet. Det var Joakim Sekeel, som, flink i vändningarne, efter att i Stockholms yttre skärgård af hertigen hafva emottagit en betydande krigstyrka, nu åter infann sig för att mot Kastelholms hårdnackade besättning våga ett afgörande anfall. Utgången blef nu ock en helt annan.

Enligt en bevarad tradition skall amiralen hafva begynt beskjuta slottet från väster, d. v. s. från slottssundet. Öfvermodig och sorglös af framgången vid de två föregående belägringarne skall Ille härvid med groft lättsinne jämte sina vänner slagit sig ned i slottets västra, mot landsvägen vettande flygel, och där begynt förplåga sig. Amiralen genom en öfverlöpare härom underrättad skall då hafva flyttat sina kanoner till det sydost om borgen belägna bärget, der häradets kronohäkte nu står, och låtit dem härifrån spela mot slottet. Redan vid första skottet skall en kula hafva inträngt genom sydöstra hörnet i förenämnda flygel, hväsande genomfarit salen, der dryckesgillet pågick, och skrämt Ille till omedelbar kapitulation. — Sådan är, som sagdt, *sågnen*, hvilken hittills varit historieskrifvarens hufvudsakliga källa beträffande denna händelse.

I vårt statsarkiv finnes emellertid bevarad en urkund som lämnar en kortfattad, men sakenlig och synnerligen intressant skildring af belägringens förlopp, en berättelse som synes i någon mån lemna stöd åt sågnens sannfärdighet. Den härstammar från en till namnet obekant person, som var i följe med de sändebud, hvilka hertigen i enlighet med den i Stockholm på högsommaren 1599 försiggångna riksdagens beslut förskickade till Finland för att med goda ord förmå det finska partiet till underkastelse. Denna person förtäljer:

„Den 7 Augusti, när klockan var 7 om morgonen kommo vi öfver hafvet till Flisöhamn, och voro i sällskap

öfver hafvet 44 skepp och skutor“. — — — „Därifrån seglade vi strax samma dag till Spetalsund (n. v. Degerby i Föglö); där låg amiralen (Scheel) med svenska skeppsfloktan och krigsfolket, och efter saken kräfdde att de (sändebuden) med amiralen handla skulle, förtöfvade de några timmar och uträttade som här efter följer: Först fingo de kunskap huru någorlunda i Finland tillstod.“ — — —

„Till det andra att med Kastelholms intagande på Åland blef af dem som med voro så berättadt, att uti juli månad belägrade Bengt Larsson slottet med 600 man. Efter inga stora skytt (kanoner) för handen voro, vardt han därifrån drifven, och samma dag kom amiralen Joakim Scheel och lät den 28 juli belägga (omrätta) slottet, och samma dag kommo finnarne med 100 lodjor till Åland; och efter den svenska krigsmakten var där före dem, vände de strax tillbaka; och efter söndagen för handen var, lät han med vägens vidare fullföljning bestå till efter messan var sagd (d. v. s. läst eller afsjungen). Sedan lät han ställa skanskor-gar och på måndagen hvad till storms behöfdes. Lät så sända bud på (till) slottet och begärde att de med god vilja och på lideliga vilkor slottet uppgifva skulle. Men de gäfvö inget annat svar utan (än) att de därtill intet betänkte voro, efter dem intet var i befallning gifvet sådant företaga. Då vardt dem af amiralen tillsagdt att han hade 4 munkar (grofva kanoner); de skulle på tisdagen sjunga dem en åttesång hvar ingen dagtingan hjälpa kunde. Och kom då så vidt att när åttesången ute var, liggde finnarne frid, hängandes deras hattar på spetsar (spjut) och bössor; och så vardt slottet uppgifvet och de där inne voro, särdeles gemene krigsfolket, fingo lof med lifvet utgå, men befälet hade de svenska ärnadt skjuta ihjäl i ringen, men saken igenom amiralen kom till rättegång, och vordo till lifvet dömd, dock förskonade till Hans furstliga nådes (hertig Karls) ankomst. Och lofvade de finska fångarne att de på det fliteligaste ville med de finska handla, att de med de svenska ett göra skulle. Men de som voro af menige krigsfolket, de vordo till nåder tagne och fördelte under det svenska folket, 2 eller 3 uti hvar rota.“

Så långt vår sagesman. Han tillägger att legationen ännu samma eftermiddag seglade till små Sättunga, därifrån den tillskref „de finske“ en begäran om säker lejd. Brevet afsändes med en trumpetare samtidigt som amiralen affärdade en trumslagare med det förmaningsbref Kastelholms fångna befäl enligt löfte aflät till Stålarms m. fl. „att de sig i tid betänka skulle och med de svenske ett göra.“

Om Ille trodde sig genom sin fullkomliga underkastelse möjligen kunna köpa sitt lif, blef ett sådant hopp på ett bokstafligen grymt sätt gäckadt. Sedan nämligen Stålarms, efter det Joakim Scheel kort derpå börjat belägga Åbo slott och fordrat fästets uppgifvande, vägrat att efterkomma denna anmaning, lät Scheel den 5 september på Åbo torg afrätta Ille jämte sex andra fångar från Kastel-

holm samt följande morgon på Korpolaibärgen midt emot slottet uppsätta deras hufvuden på stänger.

Sådan är historien om Kastelholms sista belägring. Då det härnäst, under stora ofreden, åter såg en fiende omsvärma sina murar, var borgen redan, hvad den nu är, — en ruin.

Reinh. Hausen.

Min faders stuga.

*I många år i främmand' land jag gick
Jag ville vinna guld och gods och lycka,
Jag ville skäda världen i en blick,
Med äfventyr mitt minnes salar smycka.*

*Illig lyste lära andra länders skick
Och känna deras sätt att skäda tingen —
Kanhända så ett härligt svar jag fick
På djerfva frågor, som mig här gaf ingen.*

*Jag ville pröfva styrkan i min arm,
Och kraften af min vilja mäktigt häfva
Jag sökte mål för längtan i min barm
Mitt jag var till, mitt jag, det ville lefva.*

*För ringa pris en massa guld jag vann.
Ty lyckan lekte med mitt unga sinne,
Så lätt det kom, så lätt det äfven svann,
Men samma glada mod dock sjöd därrinne,*

*Jag lefde dagar, svunna hän i dröm,
Jag lefde dagar, långsamt hädan gångna.
Och stundom äfventyr som snösmält ström
Illig drefvo hän med alla sinnen fångna.*

*Och jag gick jorden rundt från folk till folk,
Från öhensand till hafvets friska vågor,
Men ingenstädes fann jag än den tolk,
Som löste gåtan uti hjärtats frågor.*

*Jag blef en stadgad man med gods och gård,
Men främling var jag vid den egna härden.
Ett hem, som hemmet i min moders vård,
Jag fann ej ute i den vida världen.*

*När sist jag pröfvat allt, jag drömt som ung
Och pejlat djupet utaf nöjels schakter,
Och börjat finna vilsna förden tung,
Jag vände åter emot hemmets trakter.*

En kväll när solen sjönk mot hafvets bryn
 Jag stod på däck, så spejande i hågen,
 Då såg jag glimma, än jag ser den syn
 En stjärna långt, långt borta öfver vägen.

Ett sollyst fenster af mitt hem det var
 Där mor mig födde, vårdade och smekte,
 Det var min faders sluga. Ach! min far
 Jag såg. Jag såg mig sjelf, då där jag lekte.

Min fader vid sitt arbete — hur väl
 Jag såg hans skick, hans fasta tag om plojen.
 Min moders blick mig lyst i min själ —
 O barnomsbild! Du var dock än mig trogen.

Allt min fört så sönderslitna barn
 Mildt gålorna de löste sig så klara,
 Och i mitt sinne lade sig så varm
 En ljuslig känsla af hvad är allt vara.

Om hemmets åker plöjer också jag,
 Där kring min faders sluga moqnar skörden
 Och älskad maka lönar mödans dag,
 Hon, liksom jag, en odalsjäl till börden.

Till skydd uppväxer furan hög och rak
 Kring henne spira plantor upp på hullen.
 Om jag ej våg att höja slugans tak
 Min son det gör, då jag är under mullen.

M. A.

Det förtrollade landet.

(Ett hugskott).

På samma vis, som det ges personer, hvilka så djupt ingripit i vårt lif att det vore omöjligt att föreställa oss lifvet dem förutan, så finnas ställen, platser, med hvilka det vi erfarit, tänkt och känt är så nära förbundet, att de likasom tyckas innesluta någon del af vår egen personlighet.

Jag har alltid bott i samma gård invid gamla kyrkträdgården i Helsingfors. I mina barnaår var den forna begravningsplatsen ännu icke den fria och öppna trädgård den nu är. Den var ett afstängt hemlighetsfullt område med ingång endast genom den stora stenporten från Boulevarden. Den mindre lofliga vägen att kila öfver planket användes likväl ofta under hemlig fruktan för polisen. Kyrkträdgården var något helt annat än andra lekplatser, den var sagans förtrollade land, man omgafs här af något mystiskt okänt, stora vanvårdade häckar af syren och akacia skuggade öfver de gamla grafvårdarna, af hvilka de flesta voro vittrade eller sjunkit till hälften i jorden, i skuggan, där det var fuktigt och skumt, växte stora nässlor, hundlokar och högt gräs, och på de gamla grafvårdarna funnos halft utplånade tecken, som jag sökte lägga ihop till bokstäver och ord, grubblande på den dunkla innebörden af dessa ord, hvilka voro det sista döende genljudet af det som engång varit en människosjäl. Ofta var det med en hemlig rysning, man gick

på ströftågen i det höga gräset mellan de skumma häckarna, men det låg likvisst något omotståndligt lockande i dessa upptäcktsfärder och det vidsträckt området blef aldrig fullständigt utforskad, det bibehöll alltid något af det okändas tjuskraft.

Nu ser jag ett nytt släkte tumla där ute. Men nu ha portarna slagits upp, den gamla kyrkträdgården är en allmän promenad, ingen frestas nu mera att gå den olofliga vägen öfver planket. De gamla grafvårdarna hafva blifvit uppresta och putsade, så att man utan svårighet kan tyda inskrifterna. Väl exerserade folkskolebarn tåga här genom trädgården under lärarens uppsikt, skolbarn af alla åldrar leka och skrika här under lofstunderna och på våren komma hit sköterskor och mödrar med småbarn. Ibland äro också papporna med, unga föräldrar hjälpas åt att skjuta framför sig en korgvagn med ett litet förtjusande bylte af spetsar och broderier i; sällan har jag dock sett någon pappa med två barn och aldrig med tre. Människoströmmen drar fram på den allmänna stråkvägen, mitt gamla underland har blifvit en modärn esplanad i en framåt sträfvande ung stad.

Men när det lider mot sommaren förändrar trädgården karaktär: skolbarnen försvinna, familjerna flytta till landet. Här blir tyst och stilla. Grönskan kommer träd och buskar att svälla, gatorna på ömse sidor synas icke mera, något af den forna hemlighetsfulla stämningen smyger sig åter öfver den gamla kyrkträdgården. Ock jag frestas åter att gå på upptäcktsfärder i mitt forna förtrollade land. Likasom jag fordom stavade på bokstäfverna på grafstenarna och sökte lägga ihop dem till ord, söker jag nu spörjande tyda några af lifvets underfulla tecken. Från mitt fönster ser jag huru i den ljusa kvällen, när arbetsdagen är slut, gestalter med tunga trötta steg vandra genom trädgården. De komma från arbetsplatserna och de stora nya byggnadsföretagen. När de gå hem genom kyrkträdgården, stanna de ofta, lyfta på mössan med de trötta valkiga händerna som hela dagen fört yxa eller murslef, gestalten rätar ut sig och andas friare här i trädens svalka.

I det dröjande kvällsljuset komma andra gestalter. De äro kvinnor, ofta två tillsammans. Från mitt fönster kan jag se anletsdragen och antar af likheten att personerna äro systrar eller, om skillnaden i ålder är större, mor och dotter. Ibland är den ena blek och tård, eller är hon halt och har svårt att gå, eller ser illa och måste ledas. Då stöder och hjälper den andra henne, de vandra långsamt under träden och sitta långa stunder på någon bänk.

Dessa kvinnor hafva säkert hela dagen suttit inne i ett kvast rum, deras händer hafva rastlöst fört nålen, deras gestalter hafva sjunkit ihop öfver arbetet, först på kvällen hafva de kunnat komma ut i friska luften. Deras dräkter äro gammalmodiga, på nära håll äro de säkert äfven lappade och trådslitna. Ute på gatan skulle de tarfliga kläderna framte alla brister, men här inne i trädgården, där ljuset silar sig dämpadt och mildt genom det gröna löfvärket, synas dessa icke. Reflexerna från solnedgången kasta ett rosigt skimmer öfver de bleka vissnade dragen och likasom föryngra och försköna dem.

När slutligen gestalterna aflägsna sig och försvinna nedåt gången, där en och annan af de gamla grafstenarna skymta fram, tycker jag mig se huru släkte efter släkte sålunda vandrar sin gåtfulla väg fram genom lifvet. De äro oräkneliga, dessa undanskymda, sjuka, lidande och förgätna existenser, de gå som en stor mörk ström ut mot oändligheten. Men finna de på sin väg en fläck, en oas, något som bjuder dem ett ögonblicks hvila och lindrar deras möda, då slå de sig ned, draga in den svalkande luften och njuta en kort stunds vederkvickelse af hvilken de få krafter att fortsätta färden. I ett sådant ögonblick faller också öfver dem en svag reflex af tillvarans skönhet.

I det dröjande kvällsljuset ser jag ut på mitt forna underland, jag märker att det fortfarande gömmer hemligheter och jag har aldrig funnit det vackrare än nu.

Helena Westermarek.

Folkhögskolans fader, N. T. S. Grundtvig.

Höjandet af folkupplysningen ha alla vänner till framåtskridande satt som första grunden för sitt arbete. Många äro de medel, som härvid kommit till användning, bland dem folkhögskolan, som dock först på senaste tiden hos oss blifvit en verklighet. Det häfte, hvori dessa rader skola se dagen, har tillkommit, dels för att sprida kännedom om dessa läroinrättningar, dels också för att sammanbringa någon om ock ringa skärf till den åländska folkhögskolan. Det är väl icke ur vägen därför, om man här talar några ord angående den danska prästmannen Grundtvig, folkhögskolans fader, och dennes skoltankar.

Grundtvig var präst och känd såsom upphofsman till den religiösa riktning som kallas grundtvigianism samt som diktare af högstämda psalmer. Han blef student år 1800 och efter att hafva studerat åtskilliga ämnen blef han präst. Hans dimissionspredikan, som utgafs i tryck, väkte mot hans egen förmodan stor uppmärksamhet och blef upphofvet till långvariga strider. Oaktadt han genom sitt frimodiga uppträdande ådragit sig en mängd fiender, blef han likväl utnämnd till biskop. Han dog den 2 sept. 1872. Efter dessa korta uppgifter om hans lefnadslopp vill jag söka i hufvuddrag gifva en bild af hans åsikter angående skolan, hvilka tankar sedermera ledde till anordnandet af folkhögskolan.

Grundtvigs första uppträdande i denna frågan var ett skarpt angrepp mot pluggandet af latin och de lärosätt som i latinskolan kommo till användning. Han sökte städse framhålla att verklig bildning ingalunda låg uti att kunna latin. Han talar med förakt om dessa skolor „för döden“ och de döda språken och han predikar med värme och kraft, att undervisningen bör inge sund uppfattning om det som ligger oss närmast om vår egen natur, fäderneslandets förhållanden och gemensamma bästa.

Dessutom betonar Grundtvig ständigt att den medborgerliga bildningen bör stå på folkelig, inhemsk grund. De nordiska folken borde hafva äfven en nordisk uppfostran, som stöder sig på fäderneslandets historia och fosterländska författares skrifter. Men äfven världshistorie skulle studeras ty den skall visa den styrande enheten i ledning af folkens öden. Vidare lägger han vikt vid, att man skall lära känna sitt folks forntid.

Han vill att modersmålet skall komma till sin fulla rätt. Också detta önskade han att man skulle lära sig så att säga historiskt. Man skulle se, huru det småningom utvecklats sig under århundrandens lopp. För allmän upplysning fordrade han därtill ännu kännedom om de borgerliga samfundsförhållandena, för att man skulle inse och förstå, hvad det innebär, att ett folk har fri statsförfattning.

Bland de af honom framställda åsikter, hvilka skildt för folkhögskolan haft den största bärvidden, är att den

lämpligaste tiden för undervisning icke är barndomstiden utan ungdomstiden. Ynglingen och ungdomen, som lemnat barndomen bakom sig, ha det största kunskapsbegäret. Det gäller att tillfredställa detta begär, gifva det innehåll, så att de unga kunna fullt utveckla sig till goda människor och insiktsfulla medborgare.

Dessa sina åsikter ville han bringa till verkställighet och inrätta en folkhögskola. Den kom dock aldrig till i den storartade form, han tänkte sig. Däremot upptog man flera af hans åsikter då folkhögskolan i Nord-Slesvig inrättades år 1844. Då man ville påtvinga danskarne där det tyska språket, så sammankommo den 4 juli 1844 många tusende allmogemän och beslöto att förblifva vid att tala danska. Då ingick man en förening för en blifvande folkhögskola, ty man insåg att kunskap är makt. Här höll Grundtvig ett af sina härligaste tal, och denna dag kan anses som folkhögskolans födelsedag.

På ett ställe i sina skrifter förliknar sig Grundtvig vid en „slagruta“, hvarmed man söker källor och fördolda skatter. Grundtvig var en „slagruta“ i en högre makts hand. Han fick icke beträffande folkhögskolan, som beträffande många andra af sina planer utföra den själf, han pekade blott på hvar de djupa källådrorna gå fram, och hvar skatterna ligga. Må folkhögskolan också hos oss blifva hvad Grundtvigs skolor i öfriga länder redan äro, en grufva, hvarur det gedigna guldets som gömmas under allmogens vadmalsjacka må komma i dagen.

O. H.

Segelfärd.

(Mel.: Santa Lucia.)

Kvällvinden krusar lätt
Fjärdarnas spegel,
Fram öfver mörkblå slätt
Ilar vårt segel.
Strändernas björk och al
Drömma kring sunden,
Trasten sitt vackra tal
Håller för lunden.

Sjung gladt i kvällens brand,
Sjung om vårt fosterland,
Fagrast i Norden,
Kärest på jorden!

Stilla mot aftonskyn
Solen sig sänker,
Skogarnas fjärran bryn
Purpurbestänker.
Hafvet sin vida rymd
Öppnar för slupen.

Hemstranden re'n är skymd
Långt bortom djupen.
Buktande blåa rand,
Hell dig, o fosterland,
Fagrast i Norden,
Kärast på jorden!

Hafsvinden friskar i,
Storm blir till natten.
Hallå! nu vända vi.
Båten tog vatten!
Vågor mot bogen slå,
Stänket oss fuktar!
Pass upp och låt det gå!
Skam den som fruktar.

Modigt med säker hand
Styr gladt mot hemmets strand,
Fagrast i Norden,
Kärast på jorden!

Skumt blir på stormig fjärd.
Natten sig sänker.
Skrämd på vår långa färd
Hemma man tänker.
Glimmar ej klart ett sken
Der bortom fjärden?
Vänligt oss vinkar re'n
Brasan på härden.
Sjung gladt vid stjernors brand,
Sjung om vårt fosterland,
Fagrast i Norden,
Kärast på jorden!

RAFAEL HERTSBERG.

Sista gången.

af Eva Alm.

Den gamle provincialläkaren var död, och en ny skulle komma i hans ställe och taga doktorsbostället i besittning. I dag var det sista dagen den sorgkladda änkan vandrade omkring i det hus som under så många årtionden varit hennes hem, men som från i morgon skulle vara en annans. Ty ännu i dag skulle den nye läkaren komma för att följande dag flytta in i huset.

Alt var redan ordnad för den gamlas affärd och de nyas inflyttning. I gårdsrummet stodo de gamla möblerna inpackade huller om buller för att dagen derpå lyftas ut på vagnarna och köras till ångbåtsbryggan. Det var icke mycket — det mesta hade gått på auktionen. Den gamla frun skulle egentligen icke behöft medtaga något. Hon skulle nu bo hos sin son, och de gamla möblerna passade icke riktigt i hans moderna våning, men hon hade icke velat skiljas från dem. De voro som kära vänner från hennes ungdoms och lyckas dagar. Hon ville föra dem med sig för att icke känna sig alltför ensam och främmande i den nya omgifningen.

Nu gick hon för sista gången genom de toma rummen, dröjande en stund i hvart och ett af dem till afsked. Hon såg dem icke sådana de nu voro — toma och nakna med mörka

fläckar på väggarna där tafflorna hängt och där solen icke blekt färgen. Hon såg dem sådana hon sett dem i många år — ombonade, varma och hemtrefliga med höljande gardiner, tjocka hemväfda mattor på de hvita golven, gammaldags stora bekväma soffor och fåtöljer, en ymnighet af välskötta växter, doftande rosor och nerier, blankskurade ljusstakar glimmande på hörnborden med de virkade hvita dukarna, tunga kronor i taken och tafflor i förgyllda ramer på väggarna. Hon tyckte sig ännu höra gungstolen knarra inne i doktors rum eller pennan raspa öfver pappret där det stora skrifbordet stått — hon hörde och såg alt så tydligt. De gamla minnena komma lifslevande och friska. De togo kring den ensamma gamla kvinnans hufvud med mjuka, varma händer, slöto hennes ögon för det som var och bjödo henne att för en stund glömma tomheten och den tunga sorgen och följa den långt, långt tillbaka i tiden. — — —

Hon gick från rum till rum och minnena följde henne. Öfveralt upprullade de brokiga tafflor — först leende och glada, strålände i belysningen af ungdom och lycka, sedan i allvarigare färger, då lifvets allvar och plikter begynt klarna för henne — några dunkla i skuggan af pröfningar och bekymmer — men de sista åter öfvergjutna af aftonrodnadens blida skimmer.

Fönster och dörrar stodo vidöppna. Därute var strålände vår med spirande gräs, doftande ungt löf och jublande fågelkvitter. Det minde henne om den solljusa majafton hon som ung fru flyttade hit in. — Här utför björkalleen kom vagnen rullande i stark fart in på gårdsplanen med de knoppande syrenhäckarna och stannade vid trappan. — Här lyfte han henne ur vagnen, bar henne uppför trappan genom tamburen in i salen, där han släpte henne ner midt på golvet, slöt henne i sina armar och kyste henne med orden: välkommen till ditt eget hem, min älskade.

Hur vackert hon funnit alt i det nya hemmet! Från denna första majafton hvilade där öfver det ett skimmer af poesi som aldrig fullkomligt bleknat och ännu i dessa sista ögonblick fans något deraf kvar, öfvergjutande det gamla huset med en sällsam glans, som i afskedsstunden nästan bländade de tårfyllda ögonen.

Till hur mycken glädje och lycka hade ej dessa väggar varit vittnen. — Här på verandan hade de brukat sitta de långa ljusa sommaraftnarna, medan rosornas och jasminernas doft berusande steg upp till dem från trädgården därunder. — Här vid fönstret hade de ofta stått och sett ut öfver den månglitrade viken, fängslade af sensommarnattens mystiska förtrollning. Här hade rummen fylts af ljudet af små trippande steg och muntert barnjoller. Glada flickor och gossar hade kommit dem att eka af sina högljudda glädjebrott vid hemkomsten till julen eller de långa sommarferierna. — Här i den stora salen hade unga söner och döttrar samlat ungdom och glädje omkring sig. Musiken och sången hade klingat och dansen fortgått till långt in på natten. Hon måste ännu le vid minnet af det friska, ungdomliga lif som den tiden fylt det kära gamla hemmet, till dess söner så småningom grundat egna hem, och de täcka unga döttrarna en efter en kommit smygande, då skymningen föll på som tätast och bedt mamma sätta sig i den stora länstolen borta vid fönstret för att med hufvudet i hennes knä afbrutet och osammanhängande framhviska, att de nu voro „så lyckliga, så lyckliga“ och att han var den „allra allra bästa som fans i världen“. — —

Det kära gamla hemmet — hur lyckligt det varit, om ock ej alltid skonadt från sorger. Sjukdom och bekymmer hade stundom hemsökt det; lidandet hade ej varit en alldeles okänd gäst där. Men de dystra molnen hade åter vikit undan och lyckans sol strålat så mycket klarare efter att en tid ha varit undanskymd.

Det kära gamla hemmet — hennes ögon fylles af tårar — hur det alltid skulle stå för hennes minne som det ljufvigaste ställe i världen — hennes hem, om och andra kallade det sitt. Kunde det väl för någon annan blifva alt hvad det varit för henne? —

Och dock — hvarför icke. — I morgon skulle de nya invånarna draga in. — Hon visste intet annat om dem än att de voro unga och nygifta. Måhända skulle åter som för fyratio år sedan en solig majafton en lycklig ung hustru hälsa det gamla

huset som sitt hem. Friska röster, lätta steg och muntert skratt skulle åter ljuda i de kära rummen, och det gamla stället på nytt fyllas af ungdom och lycka.

Skulle hon väl känna någon bitterhet härvid? Nej, det hade hon ingen rättighet till. Hennes tid var förbi. Nu stego andra fram och togo arf efter henne, som hon själf engång tagit det efter en föregående generation. Det gamla måste vika för det nya, som trängde sig fram med ungdomens rätt att lefva sitt lif med sina intressen, sorger och fröjder, främmande för det släkte som vek undan. Nej, icke bitterhet — snarare en vemodig glädje vid tanken på att om ock släkte efter släkte åldrades, vissnade och gick bort, förblefvo dock kärleken och lyckan evigt unga, och det leende, hvarmed de hälsade generation efter generation, var ännu lika gudomligt friskt och strålande som i tidernas morgon.

Hon skulle kanske aldrig återse detta ställe, men hon skulle beständigt minnas det sådant hon såg det nu öfvergjutet af majsolens rosiga aftonskimmer och hon skulle tänka, att hennes egen ljusa lefnadssaga där lefdes om på nytt i ett yngre släkte, hägnadt af det kära gamla husets vänliga tomtar.

Hennes ögon voro fulla af tårar, men uttrycket i hennes ansikte ljusst och fridfullt, då hon ännu engång kastade en sista blick omkring sig innan hon lämnade huset för att göra en promenad i trädgården. Hon stannade ett ögonblick på tröskeln och såg genom de toma rummen. Då hon vände sig om för att gå, såg hon en främmande herre stå framför sig. Han hälsade vördnadsfullt.

— Ursäktat jag stör. Jag är den nye läkarn och förmodar det är min företrädares änka jag har äran se framför mig. Tillåt att jag presenterar min hustru.

Han steg åt sidan, och en ung mörkögd dam bugade sig ledigt och obesväradt för den gamla frun.

— Vi kommo för en timme sedan, och jag var så nyfiken att se vårt blifvande hem, att jag genast bad min man följa med hit. Jag hoppas vi icke störa eller komma olägligt.

— Visst inte. Allt är redan utrymdt med undantag af ett rum, som också blir tomt i morgon. Jag känner mig nu för sista gången som värdinna här och i egenskap däraf ber jag herrskapet vara välkomna till mitt gamla hem och önskar er all den lycka och trefnad här jag själf så rikligt åtnjutit.

Hon rakte dem handen med ett allvarligt och mildt leende. Det var en värdighet öfver denna sorgklädda gamla kvinna som förvånade och imponerade på det unga paret. De bugade sig stumt till tack.

— Herrskapet önskar förmodligen bese våningen. Dörarna äro öppna. Jag ämnade stänga då jag besökt trädgården, men får nu kanske lämna herrskapet nycklarna.

Den unga fruns lifliga ögon hade nyfikenhet irrat omkring och ett altmer missbelåtet uttryck lade sig öfver hennes ansikte.

— Det är fasligt så låga rummen äro, det får då genast lof att ändras. Hon tittade in i salen. — Och hvita golf och ett sådant oformligt vidunder till kakelugn! Kära Artur, du lofvade mig en omfattande reparation, om jag icke vore nöjd, men jag är rädd du får låta rifva hela huset för att få det i min smak.

— Naturligtvis, Ebba, måste här bli reparationer, det är ju klart, men jag hoppas de skola gå af med litet mindre än att rifva huset. Det är väl bäst att inte flytta in nu utan börja på med reparationerna genast, så få vi nog färdigt till hösten. Man får nu se hur mycket som måste göras, innan huset blir beboeligt.

Någonting steg tungt upp inom den gamla frun, och en känsla nästan af vrede kom öfver henne. Hennes hem, det käraste ställe i världen för henne, var för dessa främmande människor endast ett gammalt bofälligt hus, som de knapt ansågo möjligt ett flytta in i. Rörelsen gaf en svag färg åt hennes bleka kinder, då hon med lindrig skärpa sade:

— Jag kan icke bedöma hur omfattande reparationer herrskapet anser vara af nöden, men fullt beboeligt är huset redan i sitt nuvarande skick, och jag tror knapt man här på orten skall finna en bekvämare eller bättre underhållen våning, ehuru den naturligtvis är gammaldags liksom den familj, hvars hem den så länge varit.

Det unga paret växlade en hastig blick. Doktorn ämnade svara, men förekom af sin lifliga hustru.

— Det tror jag nog, men ni kan naturligtvis icke vänta att en så gammaldags boning som denna skall tillfredsställa oss nutids människor. Jag förstår nog att ni är fästade vid den sådana den är, men om vi skola trifvas här, måste vi naturligtvis inrätta den i öfverensstämmelse med vår smak och våra tycken.

— Naturligtvis. Jag kan inte begära att främmande skola känna samma pietet för detta ställe som jag, hvars mesta tid förflutit här. Det gör mig ondt att tänka mig någon förändring, men det är ju själfallet att en sådan måste ske. Här är nycklarna till huset. Jag skall ännu gå ett slag i trädgården och får nu säga herrskapet farväl.

Hon bugade sig till afsked och gick ut i trädgården. Där stannade hon och såg upp mot huset.

Där låg det gamla hemmet, nu som för fyratio år sedan badande i majsolens rosiga glans, omgifvet af knoppande löf, kringsvärdadt af kvittrande svalor som redde sina bon. Det första minnet och det sista smälte tillsammans till en enda soligt ljus bild, och bitterheten inom henne upplöstes i stilla vemod.

Hvad gjorde det hur många förändringar än komme att öfvergå detta ställe — hon skulle alltid minnas det sådant det varit och var. Om efter några månader alt det gamla skulle vara utplånadt och försvunnet så skulle hon aldrig se det. Hon hade minnet — de gamlas bärgade skatt från gångna dagar — och det kunde aldrig fräntagas henne.

Hon stod ännu länge och såg upp mot det gamla hemmet. Men innan ännu minsta nyans i det rosiga skimret bleknat, vände hon om, gick tillbaka genom trädgården och grinden, som hon omsorgsfullt stängde och vidare utan att kasta en blick bakom sig nedåt landsvägen till gästgivarvärdgården, där hon skulle tillbringa den sista natten.

En dag i skären.

Fridluftsbild af Lilly Londen.

Ute i hafsbandet lyfter ej furan sin krona mot skyn lika högt som där uppe i landet. Altifrån barndomen har hon fått kämpa emot den starka sydvesten, som med intensiv ihärdighet sopar öfver skäret, ruskar om trån och buskar och utan förskoning rifver i det glesa kråkbärsriset. Redan hennes första, spirande lilla telning med de oproportionerligt långa, fina barren måste ödmjuka sig för sin mäktige fiende, krampaktigt baka sig fast med rötterna vid den ogästvänliga klippan och försiktigt krypa längs marken i stället för att växa mot ljuset. Ofta måste hon bekläda en famnsvid yta med knotiga kvistar, innan hon vågar lyfta ett finger uppåt. Med ängslig omsorg och möda skyddar hon detta späda skott. Följande år antar det redan formen af ett litet trä, och året därpå är dess existens betryggad. Icke som om det nu i lugn och ro finge utveckla nya grenar och toppskott. Kampen med hafsvindarne pågår oafbrutet. Därför blir stammen seg och full af kvistar, därför blir tallen aldrig så hög som uppe i landet, utan liknar en undersätsig kroppsarbetare, nödvuxen genom dålig föda och ansträngande värksamhet.

Lifvet är ingen lek, och det ligger allvar i ett skärgårdslandskap, allvar och storslagenhet. Hafvet, det oförlikneliga hafvet, ger sin prägel däråt, utgör dess själ. Än fradgar det i grönt och vitt och spolar rytande öfver de släta, röda, järnmalmådrade strandklipporna, fyllande luften med saltstänk. Än vaggar det i solljus, drömmande blått, medan bränningarna dämpadt brusa sitt dystra ode till friheten, en frihet lika obändig som gränslös.

Bärgö fiskartorp ligger vid en liten vik af hafvet, en naturlig hamn med ständigt lugnvatten, skyddad som den är på

tre sidor af klippuddar och skär. I farfars tid hade stugan stått på den yttre sidan af holmen, där öppna sjön vråker på, just bredvid den lågländta ängen med sin glesa tätel och den förfallna potatis-gropen med det förkrympta äppelträet. Men när det nya boningshuset skulle timras upp, beslöt man att flytta bort till båthamnen — det var bekvämare, och blåsten pinade ej så obarmhertigt på.

Nu står den röda stugan däruppe på en bärgsklint, en välkommen tillflyktsort för fiskare som nödgas söka nödhamn, eller skutskeppare, som i dagatal ligga och vänta på vind. Fil och kaffe kan man alltid få; den rörliga gamla värdinnan har inom kort dukat upp en aptitlig måltid. Hon är det som styr och ställer i huset, ty här fins ingen husbonde — han seglade omkull för sex år sedan och endast den kantrade skötbåten hade man funnit. Altsedan dess ligger den oanvänd på land och röttes. Vinterns snö och sommarens regn fräta dess bord. Spanterna äro redan så murkna, att man med fingrarna kan plocka lös bitar ur dem. Men icke en ett enda bräde får användas — båten är en relik som ingen ohägnar. Den får stå som den står, tills den af sig sjelf faller sönder i spillror.

Det var en morgon i medlet af juli. Värdinnan bredde ut sättingssåtorna öfver de flata bärgsklackarne på gården. Solen brände het och blåsten prasslade muntert i det halftorra höet. Pötö hjälpte henne, släpande på så stora bördor, att hans kläna, lilla gestalt försvann under dem. Pötö bar egentligen det klingande namnet Napoleon Alexander, men instinktligt fann man det öföreligt med hans trasiga byxor, bara fötter och smutsiga ansikte, hvarför han fått sitt binamn, med hvilket han också var mycket mera bekant. Hans far, en byskomakare, hade, för att minska antalet hungriga munnar i familjen, för sommaren utarrenderat lille Pötö åt Ekholmskan för endast maten och kläderna.

Nere vid stranden stod Ville, husets fullvuxne son, bredbent och trygg och redde af skötorna tillsammans med Norr, arbetskarlen, som gjorde dagsvärken till Solnäs gård. Denne hade en afton kommit hit från Porkkala och begärt nattkvarter — han var på väg till ett stockhygge inåt landet. Nå, det kunde han gärna få. Han var en glad fyr och hade tungan på skaft. Nog fick han alltid sista ordet om det kom till ett skojfriskt meningsutbyte. Rika Ekholmskans raska dotter, gaf honom förstulet en beundrande blick, medan hon käblade med honom och i det längsta ej ville ge tapt. Men hans beundran för henne var ej förstulen, utan låg i öppen dag — han syntes rentaf förtrollad af hennes friska väsen och glada skratt. Och följande morgon begärde han arbeta på Solnäs; stockhygget fick bli för tusan i våld. Hos Ekholmskan fick han ho emot ett dagsvärke i veekan. och det var han nöjd med. — Trassla inte skötan, Norr! förmanade Ville. — Nej, hur han bär sig avvigt åt, den där norrpricken! retades Rika skrattande. Hon hade redan i sitt stenfat så mycket strömming som behöfdes till frukosten, men nämdes ännu ej gå bort — det var så trefligt att prata litet.

— Se på dendär, sade Norr och höll upp en fisk, Han ä' utan hufvud — hur må han ha hittat i skötan?
Han lät den falla, och den halkade utför den slippriga bärgsklacken och gled i sjön.

— Må han nu hitta vägen hem? tillade han småskrattande. Tärnorna, hafvets vilda svalor, kretsade omkring i smidiga cirklar, fångande i flykten de fiskbitar Rika kastade åt dem. Eller också upphämtade de dem från skötbärgen, utan att häjda sin pilsnabba fart. Endast de långa vingarne snuddade en sekund vid marken. Tri-ä-ä, tri-ä-ä . . . i stora flockar samlade de sig. De hade upptäckt en mängd fiskräk, som låg i det grunda vattnet, och döko nu oafbrutet efter det.

Vinden friskade i. Långt borta, vid horisonten skiftade sjön i grönt, och solstänket glittrade på vågkammarna. I en vid halfeirkel svallade öppna hafvet, tecknande sin djärfva mörka båglinje mot den ljusblå sommarhimmeln. Till vänster höjde sig därur holmar och klippor med deras torftiga vegetation af nödvuxen barrskog. På det längst ute belägna skäret, Goddarne, representerades växtligheten endast två gamla, knotiga tallar. Och den ena af dem hade vårdagjämningstormen kastat omkull. Den låg nu med sin oformliga, stora rotklump i vädret, groteskt aftecknande sig mot den klara luften.

En sumpbåt gled fram förbi en holme.

— Det är Brändö-båten, sade Ville; se hur den syder!

Utom den såg man äfven många andra segel. Galeaser och jakter passade på förlig vind och kilade af till staden med sin last af fisk, smör och fil. Och en kolossal Hamburger-ångare utspydde sin svarta rök bortom Gaddarne, där yttre farleden strök fram.

Efter frukosten bestämde värdinnan, att Ville och Pötö skulle ut och bärga tätel. Ville fick mäja den, och Pötö hade att räfsa ihop och småningom bära den ned till båten.

Norr var belåten. Han fick således stanna hemma och hjälpa Rika med torrhöet. Det hade sitt egendomliga, retande behag att på tumanhand med henne bära in det. Den som gick vid främre ändan af höbären gjorde förtret åt den andre och styrde lasset rakt öfver en stor sten. Men man var beredd på illfundigheter och snafvade inte, utan stjälpde af det först framför ladan. Och i den tränga dörren föll det sig helt naturligt att Norrs kraftiga armar i misstag omslöt Rika jämte sättingen, som hon rakte honom.

På eftermiddagen rodde kvinnfolket ut till Hommaskär för att klippa fåren, som gingo där på sommarbete. Norr följde med. Han erbjöd sig att vara behjälplig vid deras fasttagande, äfvensom att koka kaffet. Värdinnan samtyckte efter någon tvekan; det var just inte ett arbete för en karl, men nog behöfde de en tredje, det var sant.

När båten landade vid skäret, kom hela den hvita flocken ned till stranden. Med vidöppna näsborrar vädrade tackorna lukten af bröd . . . de voro allsinte rädda! Men ge sig fast, det ville de inte. Det bar af i galopp öfver klipporna. De fina klöfvarna klapprade mot berget, och de gjorde språng värdiga alpernas gems.

Norr efter dem. Det såg för tokigt ut, när han rände i väg och hans undersätsiga kropp med klumpik elasticitet svängde sig öfver kullfallna stammar och gapande klyftor. Rika skratade ohäjdadt, till och med den allvarsamma Ekholmskan måste dra på smilbandet.

— Du skrämmer vettet ur dom, utan att få dom fast, bannade hon. Norr kastade sig flämtande ned bland strandhafren

— Tacka, tacka, tacka! . . . Med mildt öfvertalande röst och brödbiten utsträkt på armlängd närmade hon sig djuren. De intogo en afvaktande hållning, med sträpta halsar och spetsade öron, för att kunna i nästa ögonblick blixtnabbt kasta om och med vindens hastighet ila bort. Men nu igenkände de sin matmör — henne var det ej skäl att frukta. — Dra' ekan i laud, kommenderade hon. Jag ska' försöka få dom dit; därifrån kan man ta dom en om en.

Förtjusta öfver utsikten att få utbyta den afgnagade beteshagen mot en ny, närmade sig flocken förtroenderullt. Om en stund hoppade gumsen in och följdes omedelbart därpå af de andra. Värdinnan sköt ut båten och förtöjde den vid dess långa rep. Hufvud vid hufvud stodo de alla i den tränga farkosten, blickande oroligt mot land med sina fuktiga, bruna ögon, medan vågorna gungade dem upp och ned och solskenet lekte i deras hvita pälsar.

När korgar och saxar voro iordningställda, steg Norr varsam i ekstocken och fångade ur den uppskrämda hopen de två otåligaste, som han öfverräkte åt kvinnfolket. Sedan gjorde han upp kaffe-eld mellan två stenar — den var svår att få tänd, men snart slickade lågan de halfstora kvistarne och en tunn, grå rök steg upp i lätta spiraler.

Tärnor oah fiskmåsar kretsade omkring med skarpa skrin.

— De ha sina ungar här, gissade Norr.
Då han ej hade något att göra, medan värdinnan och Rika klypte hvar sin bakbundna tacka, och kaffevattnet ännu ej kokade, begaf han sig på upptäktsfärd.

Tri-ägg . . . tri-ägg . . . skreko tärnorna.
— Tri ungar ä' det väl den här tiden, menado Norr. Midt ibland frodig vildlök och doftande styfmorsblommor fann han ganska riktigt tre dunklädda, fula ungar, som skyndsamt snubbade i väg åt olika håll, uppskrämda af hans ankomst. Men han föste dem åter till deras bo, en yfvig starrig gräsdunge. Två af dem gömde sig förskräkta undan hans grofva hand, men den tredje stälde sig i försvarsposition med vidöppen näbb och utspärrade vingstumpar.

— Det var fan till tirunge, dendär! log han och lämnade dem i fred.

Mot aftonen lugnade hafvet af. Det gick i breda, mjuka dyningar, som brusade mot skäret likt djupa tonvågor från en aflägsen musik. Solen höll på att gå ned. Den vida vattenöknen badade i dess varma, skiftande kolorit, hvilken målaren aldrig kan efterbilda, diktaren aldrig återge. Från rödaste guld till rosenrött, och därefter till violet i drömmande, melankoliska nyanser. Alt saktare höjde sig hafvets barm — det var som om det förglömt sig i dallrande, underbara tankar, hvilka likt mjuka strimmor kommo smygande öfver vattenytan med en hälsning från nattens värld.

Midt ur den djupa, storslagna tystnaden höjde sig en sång öfver hafvet, ackompanjerad af taktfasta årslag, som närmade sig.

— Det är Ville, som lägger ut skötorna med Pötö.

Rika tillropade dem ett gladt hallå!

När de hunnit Gaddarne, kastade Ville ut skötan. Till sist dängde han vettan i vattnet.

— Det smälde bra, anmärkte Norr; i morgon får ni duktigt fisk.

Ändtligt var man färdig med fåren, hvilka Rika rodde öfver till Sandholmen, som låg några tiotal famnar därifrån. Sedan afhämtade hon modern och Norr.

— Dra inte benen efter dig, norrprick, eljes lämnar jag dig på skäret! —

De båda båtarna rodde hemåt på något afstånd från hvarandra. Ingen yttrade ett ord, man var stämd af den andaktsfulla tystnaden, hafvets tystnad, när det slumrar.

Skymningen föll på; den flöt som spindelväf fram öfver vattnet. Fjärden låg spegellugn och stilla. Om man med blicken sökte päjla djupet, såg det ännu mera dystert och outgrundligt ut än om dagen, då vågorna böljade af och an. Luftan var ovanligt ljum, och högt uppe tändes de bleka stjärnorna, en efter annan. Långt borta vid synranden kom mörkret tågande, en grå molnig vägg, som närmade sig altmer, spred sig omkring och slutligen fannade äfven den sista, blekgula strimman på aftonhimmeln.

Men nu var man redan helt nära hemmet; skötbärgets skymtade fram i osäkra konturer, och årorna drogo de sista, kraftiga tagen för att nå stranden.

Fördämning.

*Du skulle ha blifvit en bölja
I världshafvets vida famn,
Som stolta kölar fått följa
Till fjärran vinkande hamn.*

*Du skulle kring frostiga stränder
Fått värmande vågor slå
Och fläktat friskhet åt länder,
Där kvalmiga vindar rå.*

*Hvi blef ej ädig, bölja, gifvet
Det brusande lifvets län,
Det friska, det starka lifvet
Vid mäktiga hafvets dån?*

*Där finge du frigjord sjunga
Om frihet och kraft en sång,*

*Där finge du glädtigt gunga
Bland bränningar dagen lång.*

*Nu tyst dina vågor klaga
Och sjunga med dämpadt sus
Sin flyktade framtidssaga,
Sin dröm om frihet och ljus.*

Fågeln Blå.

Barndomsminnenas makt.

Hvad är styrka? Hvad är makt? Det skarptslipade svärdet var en fruktansvärd makt, till dess muskötan tog herraväldet; muskötens välde var förbi, då kanonerna öppnade sina eldgap. Hvad är det lilla landets makt vid sidan af en mäktig granne, hvad en handfull soldater mot hela legionen?

Men det finnes en makt, som trotsar hvarje öfvermakt, som ingen motgång, intet våld kan krossa, det är barndomsminnenas makt.

Den sång en moder sjöng vid sitt barns vagga, den kan för en tid öfverröstas af lifvets stormar och brus, men den klingar igen, klingar om och om igen vid åtskilliga tillfällen i vårt lif, ja ända in i dödsminuten. Den glädjetår en fader göt vid ynglingens första framgång i lifvet, den värmer ännu gubbens hjärta. Tidens tänkesätt, kamraters lockelser söka grumla den gamla barnatron, men då nöd och sorg komma på, då stammar hjärtat åter den bön, som ljöd från en älskad moders läppar, då de små barnhänderna första gången knäptes samman. Må historietecknarens penna ledas af vetenskaplig rättrådighet eller af politiska intressen, de berättelser om fosterlandet, gossen hörde där han satt på faderns knä, de stanna kvar långt sedan skol-kunskaperna bleknat, och de gifva historiemålningen dess rätta färg. Det är de som lära den fullvuxne mannen, att värda fädrens minne och att söka följa ädla föredömens spår. De sänger landets ädlaste män diktat lämna mannens hjärta kallt, om han blott pluggat den på skolbänken. Men har gossen sett fars och mors glänsande blick, har han hört det varma tonfallet, då de läste om sitt älskade fosterland, då skall mannens hjärta slå med dubbla slag hvarje gång de kära tonerna åter klinga. Omständigheternas tvång, bitter nödvändighet har tvingat mannen att lämna sitt eget språk. Då träffas örat åter af de kära ljuden, alla barndomsminnen vakna åter upp; han vill höra det om och om igen, tungan finner så lätt de gamla uttrycken, han har ej glömt det kära språket, det har blott tvungits att för en tid träda tillbaka; men han känner dock, att detta språk det är hans, det är det, som förenar honom med hela hans folk, det är honom dyrbarare än hvarje annat, bragte det andra honom än så stora fördelar.

En sådan makt hafva barndomsminnena, och denna makt är lagd i hvarje faders och moders hand.

Men med en sådan makt följer och ett stort ansvar. På fader och moder hvilat de små landens framtida vara eller icke vara. De få ej för enskilda intressen glömma hvad de äro skyldiga sitt land och äfven sitt barns lycka, ty som vår store skald säger:

„Utan hem och fosterland hvad är ett människolif?“

För att kunna gifva barnet något, måste dock föräldrarna hafva något att gifva. Den ena kan behöfva känna flere språk, den andra blott ett, den ena behöfver algebra den andra endast quator species, men hvarje fader och moder måste känna sitt folk och sitt land. De måste känna dess nistorie för att därigenom lära sig förstå folkets karaktär, ty uppfatta ej föräldrarna sitt folks karaktär, så förmå de ej håller hos barnet uppväcka

en rätt känsla af samhörighet med detta folk, den samhörighet, som bevarar det lilla folkets nationalitet och hindrar det att uppgå i den mäktigare grannen. Detta är en rent lifs vilkor för de små nationerna så ock för oss. Därföre måste hvarje fader och moder förstå hvad det är, som så fast binder oss vid fädernetorfvän, oaktadt än så lofvande utsikter i fjärran lyckligare belägna land. Det är ej rikedom och glans, det är minnet af förfädrens trogna, tåligena arbete och af ädla mäns uppoffrande kärlek. Det är den vemodiga susningen i våra furuskogar, som så väl passar till vårt eget lynne, det är de blå sjöarna på hvilkas gröna strand vi sprungit i sorglös lek, det är det fria hafvet, där vi stolta styrde vår båt emellan bränningar och skär. Hvarje fader och moder måste känna med den känsla, som klingar igenom alla våra folksånger och går igen i våra skalders skönaste dikter, och de måste veta att på intet annat språk ljuda dessa sånger så, som på vårt eget språk. De måste veta att ingen annan tro kan gifva oss en sådan tröst, som den tro vi lärt oss värda från det vi läste vår första bön.

Omedvetet uppfostra visserligen föräldrarna barnen i samma anda, som gifver folket dess karaktär och hvari de sjelfva uppfostrats, men medveten handling är bättre än omedveten handling. Äro föräldrarna sjelfva klart medvetna om de för fäderneslandet egna förhållanden, som göra det för dem så kärt, så skola ock barnen från hemmet medföra de rätta barndomsminnena, det bästa värn mot ödets stormar. Därföre hälsa vi med glädje hvarje fosterländskt företag, afsedt att gifva en rätt kunskap åt vårt folk, därföre äro våra folkskolor oss så kära, och därför emotser man så gärna den tid, då folkhögskoleiden trängt sig igenom och blifvit en verklighet.

M. N.

En hälsning till professorskan Matilda Asp.

På det andliga området råder för närvarande i vårt land en ovanligt liflig rörelse hvars mål knappast torde vara främmande för någon, om ock jämförelsevis få ännu taga personlig del i densamma — sträfvandet att bereda tillgång till en högre upplysning äfven för folkets barn, vidgad vetande och ökad ljus åt de djupa lederna. Det kan väl icke ges mer än en tanke om detta sträfvandes mål, ehuru meningarna om tiden och medlen för dess slutliga ernående kunna vara mycket delade. Äfven de, som med en viss skepticism se ned på arbetet för folkets höjande, kunna dock icke underlåta att gifva sitt erkännande åt den entusiasm och fasta tro på framgång som besjälarna arbetarne. — Och utan tvivel ha de rätt, dessa framåtskridandets förkämpar, om och framgången ej är så snabb, som de i sin ungdomliga hänförelse ofta föreställa sig. De ha rätt, ty deras

arbete är ett arbete i ljusets tjänst, för utveckling och andlig frihet och dessa makter skola dock till sist behålla segern. Och därför är deras arbete tack värdt, om ock frukterna mången gång visa sig först sent, då arbetarnes ögon icke mera få se dem och i dem skörda lönen för sin möda.

Den publikation, i hvilken dessa rader skola se dagen, är äfven ett ringa bidrag till arbetet för folkkupplingsningens sak — för folket på Ålands aflägsna öar. Folkkupplingsarbetet är hos oss på Åland jämförelsevis ännu nytt och tanken på den folkhögskola, till förmån för hvilken dessa blad äro afsedda, har till först uppstått icke hos någon åländsk man eller kvinna utan hos en af de tillfälliga sommargäster, som under de korta sommar-månaderna till ett stort antal gästa vår vackra skärgård. Ingen af dem har dock lämnat efter sig ett varaktigare och vackrare minne än den varmhjertade och högsinnade kvinna, som djupt intresserad af alla den modärna tidens fria och ädla sträfvanden begagnade sin tillfälliga vistelse här för att hos oss taga initiativet till arbetet för en folkhögskola på Åland.

Sommaren 1889 vistades på Kastelholm den som skriftstäl-larinna i vida kretsar kända och värderade professorskan Matilda Asp, hvars artiklar i hufvudstadsprässen under märket M. A. gjort henne bekant som en ifrig och varm förfaktarinna af alla upplysta och frisinnade idéer och reformer. Besjälad af varma sympatier för den svenska bildningen i vårt land, anslogs hon lifligt af Ålands intelligenta och hyfsade befolkning. Här om någonstädes borde jordmänen vara fruktbar för utsäendet af frön till en högre allmoge-bildning — för iorättandet af en folkhögskola. Klart och energiskt framlade hon sin idé och lyckades intressera alla dem hon kom i beröring med för sin plan att anordna en folkfest för insamlandet af den allra första grundplåten till en blifvande folkhögskola på Åland. Själ ledde hon förberedelserna till folkfesten, som i slutet af juli firades å Kastelholm, och af hvilken behållningen utgjorde omkr. 200 mark — en ringa och oansenlig början, det är sant, men dock en början till befrämjandet af folkhögskolans ide hos oss.

Genom professorskan Asps försorg bildades jämväl en komité, som åtog sig att hvarje sommar arrangera folkfester till förmån för en blifvande folkhögskola. Följande år steg behållningen från en sådan folkfest till omkr. 400 mark och sommarn 1892 till öfver 1,000. Dessa medel hade dock varit endast som en droppe i hafvet, om icke andra hjälpkällor tillkommit. Genom kommunalrådet C. G. Rosenbergs och handlanden P. Sittkoffs frikostiga donationer har Ålands folkhögskolefond på fyra år stigit till omkr. 15,000 mark. och åtgärder torde i närmaste framtid vidtagas att genom en garantiteckning och folkhögskole-förening söka öka fonden så mycket att folkhögskolan snart kan begynna sin värksamhet.

Sälunda torde man, om ej oförutsedda svårigheter tillstöta, i det närmaste kunna anse folkhögskolans sak tryggad hos oss. Men då dess vänner med glädje konstatera detta faktum, är det dem tillika ett djupt känt behof att gifva uttryck åt deras tacksamhet och erkänsla för den kvinna som först väkt tanken till lif — utsatt det första lilla fröet af den goda säden. Folkhögskolans vänner på Åland bringa härmed fru professorskan Matilda Asp sin värnadsfulla hälsning!

Innehåll:

Titelvignett	af Alma Engblom.
Psalmvärs	— —
Till Ålands ungdom	„ J. T.
Ett blad ur Kastelholms slotts historia	„ Reinh. Hausen.
Min faders stuga, poem	„ M. A.
Folkhögskolans fader N. T. S. Grundtvig	„ O. H.
Det förtrollade landet, ett hugskott	„ Helena Westermarck.

Fördämning, poem	af Fågel Blå.
Sista gången	„ Eva Alm.
En dag i skären, friluftsbild	„ Lilly Londen.
Segelfärd, poem	„ Rafaël Hertzberg.
Barndomsminnenas makt	„ M. N.
En hälsning till professorskan Matilda Asp. — —	